

PREDGOVOR	6
PRAVA IZ PENZIJSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA	8
STAROSNA PENZIJA	8
1) PENZIJSKI STAŽ, STAŽ OSIGURANJA I POSEBAN STAŽ	8
2) USLOVI ZA STICANJE PRAVA NA STAROSNU PENZIJU	9
3) USLOVI ZA STICANJE PRAVA NA STAROSNU PENZIJU U PRELAZNOM PERIODU	9
4) ODREĐIVANJE VISINE STAROSNE PENZIJE	11
5) POKRETANJE POSTUPKA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA STAROSNU PENZIJU	13
6) DOKUMENTACIJA POTREBNA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA STAROSNU PENZIJU	13
PRIJEVREMENA STAROSNA PENZIJA	14
1) USLOVI ZA STICANJE PRAVA NA PRIJEVREMENU STAROSNU PENZIJU	14
2) ODREĐIVANJE VISINE PRIJEVREMENE STAROSNE PENZIJE.....	14
3) ODREĐIVANJE VISINE PRIJEVREMENE STAROSNE PENZIJE OSIGURANIKU MUŠKARCU U PRELAZNOM PERIODU OD 2011. DO 2024. GODINE	14
4) ODREĐIVANJE VISINE PRIJEVREMENE STAROSNE PENZIJE OSIGURANIKU ŽENI U PRELAZNOM PERIODU OD 2022. DO 2040. GODINE.....	15
5) POKRETANJE POSTUPKA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA PRIJEVREMENU STAROSNU PENZIJU	16
6) DOKUMENTACIJA POTREBNA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA PRIJEVREMENU STAROSNU PENZIJU	16
INVALIDSKA PENZIJA	16
1) INVALIDNOST - POTPUNI I DJELIMIČNI GUBITAK RADNE SPOSOBNOSTI	16
2) PUNA I DJELIMIČNA INVALIDSKA PENZIJA.....	17
3) USLOVI ZA STICANJE PRAVA NA INVALIDSKU PENZIJU	17
a) <i>Uslov za sticanje prava na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću.....</i>	17
b) <i>Uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću.....</i>	18
c) <i>Uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju lica mlađih od 30 godina kod kojih je invalidnost prouzrokovana bolešću ili povredom van rada.....</i>	22
4) ODREĐIVANJE VISINE INVALIDSKE PENZIJE	23
a) <i>Određivanje visine pune invalidske penzije</i>	23
b) <i>Određivanje visine djelimične invalidske penzije</i>	24
5) KONTROLNI PREGLED	24
6) POKRETANJE POSTUPKA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA INVALIDSKU PENZIJU	24
7) DOKUMENTACIJA POTREBNA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA INVALIDSKU PENZIJU	25
PORODIČNA PENZIJA	25
1) ČLANOVI PORODICE KOJI MOGU OSTVARITI PRAVO NA PORODIČNU PENZIJU	25
2) USLOVI ZA STICANJE PRAVA NA PORODIČNU PENZIJU	25
3) USLOVI KOJI SE ODOSE NA UMRLOG OSIGURANIKA, ODNOSNO KORISNIKA PRAVA (OPŠTI USLOVI).....	26

4) USLOVI KOJI SE ODOSE NA ČLANOVE PORODICE (POSEBNI USLOVI)	26
a) <i>Uslovi pod kojim udovica stiče pravo na porodičnu penziju</i>	26
b) <i>Uslovi pod kojim udovica stiče pravo na porodičnu penziju u prelaznom periodu</i>	27
c) <i>Uslovi pod kojim udovac stiče pravo na porodičnu penziju</i>	28
d) <i>Uslovi pod kojim udovac stiče pravo na porodičnu penziju u prelaznom periodu</i>	28
e) <i>Uslovi pod kojim dijete stiče pravo na porodičnu penziju</i>	29
f) <i>Određivanje visine porodične penzije</i>	30
5) POKRETANJE POSTUPKA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA PORODIČNU PENZIJU	31
6) DOKUMENTACIJA POTREBNA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA PORODIČNU PENZIJU	31
NAJNIŽA PENZIJA	31
NAJVIŠA PENZIJA.....	32
PONOVO ZAPOSLLENJE ILI OBAVLJANJE SAMOSTALNE DJELATNOSTI KORISNIKA PENZIJE	32
NOVČANA NAKNADA ZA TJELESNO OŠTEĆENJE.....	33
1) TJELESNO OŠTEĆENJE	33
2) USLOVI ZA STICANJE PRAVA NA NOVČANU NAKNADU ZA TJELESNO OŠTEĆENJE.....	33
3) ODREĐIVANJE VISINE NOVČANE NAKNADE ZA TJELESNO OŠTEĆENJE	34
4) POKRETANJE POSTUPKA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA NOVČANU NAKNADU ZA TJELESNO OŠTEĆENJE.....	34
5) DOKUMENTACIJA POTREBNA ZA OSTVARIVANJE PRAVA NA NOVČANU NAKNADU ZA TJELESNO OŠTEĆENJE.....	35
PRAVO NA NAKNADU POGREBNIH TROŠKOVA.....	35
USKLAĐIVANJE VRIJEDNOSTI PENZIJE ZA JEDAN LIČNI BOD, PENZIJA I NOVČANE NAKNADE ZA TJELESNO OŠTEĆENJE	35
PRAVO ODREĐENIH KATEGORIJA OSIGURANIKA NA PENZIJU POD POSEBNIM USLOVIMA	36
OSTVARIVANJE PRAVA PRIMJENOM MEĐUNARODNIH UGOVORA O SOCIJALNOM OSIGURANJU.....	38
1) MEĐUNARODNI UGOVORI O SOCIJALNOM OSIGURANJU KOJE PRIMJENJUJE CRNA GORA ..	38
2) OSNOVNA NAČELA NA KOJIMA SE TEMELJE MEĐUNARODNI UGOVORI O SOCIJALNOM OSIGURANJU KOJE PRIMJENJUJE CRNA GORA	38
3) OBLASTI SOCIJALNOG OSIGURANJA KOJE SE UREĐUJU MEĐUNARODNIM UGOVORIMA O SOCIJALNOM OSIGURANJU KOJE PRIMJENJUJE CRNA GORA.....	39
4) ADMINISTRATIVNO PRAVNA POMOĆ	39
5) PODNOŠENJE ZAHTEVA	40
NADLEŽNOST ZA RJEŠAVANJE O PRAVIMA IZ PENZIJSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA	40
PRAVNA REGULATIVA KOJA SE PRIMJENJUJE U OBLASTI PENZIJSKOG I INVALIDSKOG OSIGURANJA	42

Predgovor

Donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službeni list CG", br. 78/10), koji je stupio na snagu 6. januara 2011. godine, nastavljena je reforma sistema penzijskog i invalidskog osiguranja u Crnoj Gori započeta 2004. godine. Značajne su novine koje se uvode u penzijski sistem Crne Gore od kojih su najvažnije: postepeno izjednačavanje žena i muškaraca u pogledu uslova za sticanje prava na starosnu penziju; postupno podizanje starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju na 67 godina do 2025. godine (za muškarce), odnosno do 2041. godine (za žene); omogućavanje penzionisanja sa 40 godina staža osiguranja bez obzira na navršene godine života; uvođenje instituta prijevremene starosne penzije; postepeno podizanje starosne granice za sticanje prava na porodičnu penziju na 52 godine za udovca i udovicu; promjena načina usklađivanja penzija; računanje posebnog staža ženama po osnovu rođenja djece – šest mjeseci po djetetu; veće vrjednovanje staža osiguranja iznad 40 godina i druga rješenja. Pojedina zakonska rješenja primjenjuju se odmah nakon stupanja na snagu zakona, dok rješenja koja se tiču podizanja starosne granice za sticanje prava na starosnu i porodičnu penziju počinju da se postupno primjenjuju od 2014. godine.

U cilju informisanosti svojih osiguranika i korisnika prava, Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore, kao organizacija koja, u skladu sa zakonom, vrši javna ovlašćenja prilikom rješavanja o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja i sprovodi ovo osiguranje, pripremio je brošuru o uslovima i načinu ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja, u skladu sa novim zakonskim rješenjima. Zbog postojanja prelaznog perioda i postupne primjene pojedinih zakonskih rješenja, uslovi za sticanje, kao i način određivanja visine prava se u prelaznom periodu mijenjaju svake kalendarske godine. Radi preglednosti uslova za ostvarivanje prava i pojednostavljenja primjene Zakona, u brošuri su date tabele sa uslovima penzionisanja koji važe u pojedinim kalendarskim godinama, kako bi osiguranici koji planiraju penzionisanje u narednim godinama, na jednostavan način, sagledali kada ispunjavaju uslove za penziju i na koji način će im se odrediti njena visina. Takođe je objašnjeno gdje se podnosi zahtjev za ostvarivanje prava, koja dokumentacija se podnosi uz zahtjev, date su adrese i kontakt telefoni organizacionih jedinica Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore i popis kompletne pravne regulative iz ove oblasti, sve u cilju brzog i efikasnog ostvarivanja prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja i dobijanja potrebnih informacija.

U reformskim procesima koji se odvijaju u penzijskom sistemu i Fondu penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore, svakako je veoma značajno mišljenje osiguranika i korisnika prava o našem radu, odnosno o radu organizacionih jedinica Fonda. Zbog toga je, na kraju brošure, dat listić za sugestije osiguranika, odnosno korisnika prava. Pozivamo ih da popune listić i dostave nam ga, ukoliko imaju bilo kakva zapažanja, mišljenja, pritužbe ili predloge za unaprjeđenja rada u Fondu penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore.

Nadamo se da smo izradom ove brošure, koja je besplatna i dostupna na internet prezentaciji (website) Fonda, ispunili njen glavni cilj – da sažeto na jednom mjestu, jednostavno i pregledno obezbijedimo sve neophodne informacije za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja.

Dušan Perović

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja su:

- za slučaj starosti:
 - pravo na starosnu penziju i
 - pravo na prijevremenu starosnu penziju;
- za slučaj invalidnosti pravo na invalidsku penziju;
- za slučaj smrti:
 - pravo na porodičnu penziju i
 - pravo na naknadu pogrebnih troškova;
- za slučaj tjelesnog oštećenja prouzrokovanog povredom na radu ili profesionalnom bolešću pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje.

Starosna penzija

1) Penzijski staž, staž osiguranja i poseban staž

Da bi osiguranik ostvario pravo na starosnu penziju potrebno je da ispunjava uslove u pogledu navršenih:

- godina života i
- penzijskog staža, odnosno staža osiguranja.

Radi objašnjenja uslova koje osiguranik treba da ispuni da bi stekao pravo na starosnu penziju, neophodno je prethodno pojasniti termine penzijskog staža i staža osiguranja. Penzijski staž je širi pojam od staža osiguranja. Penzijski staž obuhvata:

- Staž osiguranja – pod kojim se podrazumijeva vrijeme provedeno na radu poslije navršene petnaeste godine života, po osnovu koga je osiguranik bio osiguran na penzijsko i invalidsko osiguranje, za koje je uplaćen doprinos za ovo osiguranje; i
- Poseban staž – pod kojim se podrazumijeva vrijeme provedeno van rada, za koje nije uplaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, a koje se iz društveno opravdanih razloga, priznaje u penzijski staž za sticanje i određivanje visine prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja¹.

¹ Po važećem Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju, osiguraniku – ženi za djecu koju je rodila, uračunava se u poseban staž šest mjeseci po djetetu.

Osim po sada važećem Zakonu, poseban staž se računao i po propisima koji su bili na snazi prije početka primjene ovog zakona (učešće u ranijim ratovima, odnosno revolucionarnom radu i vrijeme vršenja vojnih dužnosti provedeno u oružanim akcijama i zarobljeništvu, kao i vrijeme

2) Uslovi za sticanje prava na starosnu penziju

Osiguranik stiče pravo na starosnu penziju kada navrší:

- 67 godina života i najmanje 15 godina penzijskog staža (osiguraniku kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, ova starosna granica se snižava zavisno od stepena uvećanja staža²), ili
- 40 godina staža osiguranja, ili
- 30 godina staža osiguranja, od čega najmanje 20 godina efektivno provedenih na radnim mjestima na kojima se u rudnicima staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem.

3) Uslovi za sticanje prava na starosnu penziju u prelaznom periodu

U prelaznom periodu do 31. decembra 2024. (za muškarca), odnosno do 31. decembra 2040. godine (za ženu) propisani su i povoljniji uslovi za sticanje prava na starosnu penziju koji su navedeni u tabeli 1:

Tabela 1. - Uslovi za sticanje prava na starosnu penziju u prelaznom periodu

Kalend godina	Uslovi u pogledu godina života za sticanje prava na starosnu penziju		Potreban penzijski staž za sticanje prava na starosnu penziju
	Muškarac	Žena	
2011.	64 godine	59 godina	16 godina
2012.	64 godine i šest mjeseci	59 godina i šest mjeseci	15 godina i šest mjeseci
2013.	65 godina	60 godina	15 godina

provedeno na liječenju i medicinskoj rehabilitaciji usled bolesti ili povreda zadobijenih u oružanim akcijama i zarobljeništvu poslije 17. avgusta 1990. godine).

² Starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju se snižava prema tabeli a:

Tabela a.

Snižavanje starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju po osnovu staža osiguranja sa uvećanim trajanjem

Starosna granica se snižava za	Zbog rada (efektivno) na radnom mjestu, odnosno poslu sa stepenom uvećanja	Za period proveden na tom radnom mjestu, odnosno poslu u trajanju od
jednu godinu	12/14	šest godina
jednu godinu	12/15	pet godina
jednu godinu	12/16	četiri godine
jednu godinu	12/18	tri godine

2014.	65 godina i dva mjeseca	60 godina i tri mjeseca	15 godina
2015.	65 godina i četiri mjeseca	60 godina i šest mjeseci	15 godina
2016.	65 godina i šest mjeseci	60 godina i devet mjeseci	15 godina
2017.	65 godina i osam mjeseci	61 godinu	15 godina
2018.	65 godina i deset mjeseci	61 godinu i tri mjeseca	15 godina
2019.	66 godina	61 godinu i šest mjeseci	15 godina
2020.	66 godina i dva mjeseca	61 godinu i devet mjeseci	15 godina
2021.	66 godina i četiri mjeseca	62 godine	15 godina
2022.	66 godina i šest mjeseci	62 godine i tri mjeseca	15 godina
2023.	66 godina i osam mjeseci	62 godine i šest mjeseci	15 godina
2024.	66 godina i deset mjeseci	62 godine i devet mjeseci	15 godina
2025.		63 godine	15 godina
2026.		63 godine i tri mjeseca	15 godina
2027.		63 godine i šest mjeseci	15 godina
2028.		63 godine i devet mjeseci	15 godina
2029.		64 godine	15 godina
2030.		64 godine i tri mjeseca	15 godina
2031.		64 godine i šest mjeseci	15 godina
2032.		64 godine i devet mjeseci	15 godina
2033.		65 godina	15 godina
2034.		65 godina i tri mjeseca	15 godina
2035.		65 godina i šest mjeseci	15 godina
2036.		65 godina i devet mjeseci	15 godina
2037.		66 godina	15 godina
2038.		66 godina i tri mjeseca	15 godina
2039.		66 godina i šest mjeseci	15 godina
2040.		66 godina i devet mjeseci	15 godina

Osiguraniku kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju iz tabele 1 snižava se zavisno od stepena uvećanja staža³.

U 2011. i 2012. godini pravo na starosnu penziju osiguranik stiče i kad navršši 15 godina penzijskog staža i 65 godina života (muškarac), odnosno 60 godina života (žena). Osiguraniku kome se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, ova starosna granica snižava se zavisno od stepena uvećanja staža⁴.

Prema propisima koji su se primjenjivali do 5. januara 2011. godine osiguranik žena mogla je da ostvari pravo na starosnu penziju i kad navršši 35 godina staža osiguranja uz navršene određene godine života⁵. Kako od 6. januara 2011. godine žena stiče pravo na starosnu penziju sa navršenih 40 godina staža osiguranja, bez obzira na navršene godine života, propisan je prelazni period u kom ona može da ostvari pravo na starosnu penziju ako ispunjava uslove iz tabele 2:

³ Snižavanje starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju vrši se prema tabeli a.

⁴ Snižavanje starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju vrši se prema tabeli a.

⁵ U 2010. godini bilo je potrebno da žena koja je navršila 35 godina staža osiguranja ima navršene 53 godine i šest mjeseci života.

Tabela 2. - Uslovi za sticanje prava na starosnu penziju za ženu, u prelaznom periodu

Kalendarska godina	Uslov u pogledu minimalnih godina života za ženu	Potreban staž osiguranja
2011.	54 godine	35 godina
2012.	54 godine i šest mjeseci	35 godina
2013.	55 godina	35 godina
2014.	55 godina i tri mjeseca	35 godina i tri mjeseca
2015.	55 godina i šest mjeseci	35 godina i šest mjeseci
2016.	55 godina i devet mjeseci	35 godina i devet mjeseci
2017.	56 godina	36 godina
2018.	56 godina i tri mjeseca	36 godina i tri mjeseca
2019.	56 godina i šest mjeseci	36 godina i šest mjeseci
2020.	56 godina i devet mjeseci	36 godina i devet mjeseci
2021.	57 godina	37 godina
2022.	57 godina i tri mjeseca	37 godina i tri mjeseca
2023.	57 godina i šest mjeseci	37 godina i šest mjeseci
2024.	57 godina i devet mjeseci	37 godina i devet mjeseci
2025.	58 godina života	38 godina
2026.	58 godina i tri mjeseca	38 godina i tri mjeseca
2027.	58 godina i šest mjeseci	38 godina i šest mjeseci
2028.	58 godina i devet mjeseci	38 godina i devet mjeseci
2029.	59 godina	39 godina
2030.	59 godina i tri mjeseca	39 godina i tri mjeseca
2031.	59 godina i šest mjeseci	39 godina i šest mjeseci
2032.	59 godina i devet mjeseci	39 godina i devet mjeseci

4) Određivanje visine starosne penzije

Starosna penzija (P) izračunava se tako što se lični bodovi osiguranika (LB) pomnože sa vrijednošću penzije za jedan lični bod na dan ostvarivanja prava (VPLB), što se izražava formulom:

$$P = LB \times VPLB$$

Lični bodovi (LB) utvrđuju se množenjem ličnog koeficijenta osiguranika (LK) i njegovog penzijskog staža (PS), što se izražava formulom:

$$LB = LK \times PS$$

Lični koeficijent osiguranika utvrđuje se tako što se zbir godišnjih ličnih koeficijenata podijeli sa razdobljem za koje su obračunati.

Godišnji lični koeficijent predstavlja odnos između osiguranikove zarade, odnosno osnovice osiguranja u određenoj kalendarskoj godini prema prosječnoj godišnjoj zaradi u Crnoj Gori za tu kalendarsku godinu. On se utvrđuje na osnovu zarada, odnosno osnovica osiguranja ostvarenih počev od 1. januara 1970. godine, tako što se osiguranikova zarada, odnosno osnovica osiguranja utvrđena za svaku kalendarsku godinu podijeli sa prosječnom godišnjom zaradom u Crnoj Gori za istu kalendarsku godinu⁶. Zarada, odnosno osnovica osiguranja iz godine u kojoj se ostvaruje pravo na penziju ne uzima se u obzir za određivanje njene visine.

Počev od 2019. godine, kada ističe prelazni period postupnog produženja obračunskog perioda iz koga se uzimaju zarade, odnosno osnovice osiguranja za određivanje visine penzije, lični koeficijent će se računati na osnovu godišnjih ličnih koeficijenata (odnosno zarada i osnovica osiguranja) koje je osiguranik ostvario tokom cijelog perioda osiguranja. U prelaznom periodu (od 2004. do 2018. godine) lični koeficijent se računa na osnovu godišnjih ličnih koeficijenata koje je osiguranik ostvario: u 2004. godini u najpovoljnijih uzastopnih 12 godina, a svake sljedeće kalendarske godine se još po dvije godine uključuju u obračun⁷. Tako se u 2011. godini lični koeficijent računa na osnovu godišnjih ličnih koeficijenata koje je osiguranik ostvario u najpovoljnijih uzastopnih 26 godina.

⁶ Na primjer, osiguraniku čija je zarada u određenoj kalendarskoj godini bila jednaka prosječnoj zaradi u Crnoj Gori godišnji lični koeficijent za tu godinu iznosi jedan, a ukoliko mu je zarada u određenoj kalendarskoj godini bila dvostruko veća od prosječne zarade za tu kalendarsku godinu, godišnji lični koeficijent iznosi dva.

⁷ U tabeli b je, po kalendarskim godinama, naveden broj uzastopnih godina (obračunski period) iz kojih se, u prelaznom razdoblju (od 2004. do 2018. godine), uzimaju zarade, naknade zarada, odnosno osnovice osiguranja za izračun najpovoljnijeg ličnog koeficijenta:

Tabela b.
Obračunski period u prelaznom razdoblju

Kalendarska godina	Obračunski period	Kalendarska godina	Obračunski period	Kalendarska godina	Obračunski period
2004.	12 godina	2009.	22 godine	2014.	32 godine
2005.	14 godina	2010.	24 godine	2015.	34 godine
2006.	16 godina	2011.	26 godina	2016.	36 godina
2007.	18 godina	2012.	28 godina	2017.	38 godina
2008.	20 godina	2013.	30 godina	2018.	40 godina

Za period u kome su zarade, odnosno osnovice osiguranja iskazivane i u matičnoj evidenciji Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore utvrđene u neto iznosima (od 1. januara 1970. godine do 31. decembra 2003. godine), prilikom izračuna godišnjeg ličnog koeficijenta one se dijele sa prosječnom godišnjom neto-zaradom u Crnoj Gori, a za period u kome su u matičnoj evidenciji utvrđene u bruto iznosu (od 1. januara 2004. godine i ubuduće), dijele se sa prosječnom bruto-zaradom u Crnoj Gori. Za utvrđivanje godišnjeg ličnog koeficijenta ne uzimaju se zarade, odnosno osnovice osiguranja iz 1992. i 1993. godine.

Vrijednost penzije za jedan lični bod (VPLB) je utvrđeni iznos penzije za jedan lični bod koji se usklađuje nakon isteka svake kalendarske godine⁸.

Za izračun visine penzije se uzima cjelokupan penzijski staž osiguranika, bez limitiranja u pogledu njegove dužine.

Osiguraniku - ženi koja ima manje od 40 godina penzijskog staža, prilikom određivanja visine penzije, staž osiguranja navršen do 31. decembra 2003. godine, uvećava za 15%, s tim što ukupan penzijski staž ne može preći 40 godina.

Osiguraniku koji sa tzv. "punim stažom osiguranja" od 40 godina prvi put ostvaruje pravo na starosnu penziju, kod utvrđivanja broja ličnih bodova, odnosno određivanja visine penzije, staž osiguranja preko 40 godina uvećava se za 40%.

5) Pokretanje postupka za ostvarivanje prava na starosnu penziju

Postupak za ostvarivanje prava na starosnu penziju pokreće se na zahtjev osiguranika. Pravo na starosnu penziju ostvaruje se poslije prestanka osiguranja (zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne ili poljoprivredne djelatnosti), s tim što se zahtjev za ostvarivanje prava može podnijeti i prije prestanka osiguranja, uz pružanje odgovarajućih dokaza o izvjesnosti njegovog prestanka.

Zahtjev za ostvarivanje prava na starosnu penziju podnosi se područnom odjeljenju Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore na čijem području je osiguranik bio posljednji put osiguran.

6) Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava na starosnu penziju

⁸ Od 1. januara 2011. godine vrijednost penzije za jedan lični bod iznosi 6,47350 EUR -a i važi za 2011. godinu. Ova vrijednost penzije za jedan lični bod usklađuje se od 1. januara 2012. godine na osnovu statističkih podataka, sa kretanjem potrošačkih cijena i prosječnih zarada zaposlenih na teritoriji Crne Gore u prethodnoj godini u odnosu na godinu koja joj prethodi, u procentu koji predstavlja zbir 75% procenta rasta, odnosno pada potrošačkih cijena i 25% procenta rasta, odnosno pada zarada.

Akt o usklađivanju penzija i vrijednosti penzije za jedan lični bod donosi Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore.

Uz zahtjev za ostvarivanje prava na starosnu penziju podnosi se sljedeća dokumentacija:

- radna knjižica (zaključena),
- izvod iz matične knjige rođenih.

Prijevremena starosna penzija

1) Uslovi za sticanje prava na prijevremenu starosnu penziju

Osiguranik stiče pravo na prijevremenu starosnu penziju kad navršši 62 godine života i najmanje 15 godina penzijskog staža. Prijevremena starosna penzija primjenjuje se na osiguranika muškarca od 6. januara 2011⁹. godine, a na osiguranika ženu od 1. januara 2022. godine¹⁰.

2) Određivanje visine prijevremene starosne penzije

Prijevremena starosna penzija određuje se na način kako se određuje starosna penzija, s tim što se iznos te penzije trajno umanjuje za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih 67 godina života za 0,35%. Taj iznos penzije zadržava se i poslije navršenih 67 godina života.

3) Određivanje visine prijevremene starosne penzije osiguraniku muškarcu u prelaznom periodu od 2011. do 2024. godine

Kako prelazni period postepenog podizanja starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju za muškarca traje do 2024. godine, u tom periodu osiguraniku muškarcu se prijevremena starosna penzije određuje na način kako se određuje starosna penzija, s tim što se iznos te penzije trajno umanjuje za 0,35% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih godina života iz tabele 3 (sa kojima osiguranik – muškarac u prelaznom periodu stiče pravo na starosnu penziju):

⁹ Ovo iz razloga što je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju ("Službeni list CG", br. 78/10), kojim je u penzijski sistem Crne Gore uveden institut prijevremene starosne penzije, stupio na snagu 6. januara 2011. godine.

¹⁰ Ovo iz razloga što se osiguraniku ženi, u prelaznom periodu koji traje do 2040. godine, postepeno podiže starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju i ona je tek od 2022. godine viša od 62 godine.

Tabela 3. – Umanjenje prijevremene starosne penzije osiguraniku muškarcu, u prelaznom periodu od 2011. do 2024. godine, za 0,35% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih

u 2011. godini	64 godine
u 2012. godini	64 godine i šest mjeseci
u 2013. godini	65 godina
u 2014. godini	65 godina i dva mjeseca
u 2015. godini	65 godina i četiri mjeseca
u 2016. godini	65 godina i šest mjeseci
u 2017. godini	65 godina i osam mjeseci
u 2018. godini	65 godina i deset mjeseci
u 2019. godini	66 godina
u 2020. godini	66 godina i dva mjeseca
u 2021. godini	66 godina i četiri mjeseca
u 2022. godini	66 godina i šest mjeseci
u 2023. godini	66 godina i osam mjeseci
u 2024. godini	66 godina i deset mjeseci

Utvrđeni iznos prijevremene starosne penzije zadržava se i poslije navršenih godina života iz tabele 3.

4) Određivanje visine prijevremene starosne penzije osiguraniku ženi u prelaznom periodu od 2022. do 2040. godine

Prijevremena starosna penzija se na osiguranika ženu primjenjuje od 1. januara 2022. godine. Kako prelazni period postepenog podizanja starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju za ženu traje do 2040. godine, u tom periodu osiguraniku ženi se prijevremena starosna penzije određuje na način kako se određuje starosna penzija, s tim što se iznos te penzije trajno umanjuje za 0,35% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih godina života iz tabele 4 (sa kojima osiguranik – žena u prelaznom periodu stiče pravo na starosnu penziju):

Tabela 4. – Umanjenje prijevremene starosne penzije osiguraniku ženi, u prelaznom periodu od 2022. do 2040. godine, za 0,35% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih

u 2022. godini	62 godine i tri mjeseca života
u 2023. godini	62 godine i šest mjeseci života
u 2024. godini	62 godine i devet mjeseci života
u 2025. godini	63 godine života
u 2026. godini	63 godine i tri mjeseca života
u 2027. godini	63 godine i šest mjeseci života
u 2028. godini	63 godine i devet mjeseci života

u 2029. godini	64 godine života
u 2030. godini	64 godine i tri mjeseca života
u 2031. godini	64 godine i šest mjeseci života
u 2032. godini	64 godine i devet mjeseci života
u 2033. godini	65 godina života
u 2034. godini	65 godina i tri mjeseca života
u 2035. godini	65 godina i šest mjeseci života
u 2036. godini	65 godina i devet mjeseci života
u 2037. godini	66 godina života
u 2038. godini	66 godina i tri mjeseca života
u 2039. godini	66 godina i šest mjeseci života
u 2040. godini	66 godina i devet mjeseci života

Utvrđeni iznos prijevremene starosne penzije zadržava se i poslije navršenih godina života iz tabele 4.

5) Pokretanje postupka za ostvarivanje prava na prijevremenu starosnu penziju

Postupak za ostvarivanje prava na prijevremenu starosnu penziju pokreće se na zahtjev osiguranika. Pravo na prijevremenu starosnu penziju ostvaruje se poslije prestanka osiguranja (zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne ili poljoprivredne djelatnosti), s tim što se zahtjev za ostvarivanje prava može podnijeti i prije prestanka osiguranja, uz pružanje odgovarajućih dokaza o izvjesnosti njegovog prestanka.

Zahtjev za ostvarivanje prava na prijevremenu starosnu penziju podnosi se područnom odjeljenju Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore na čijem području je osiguranik bio posljednji put osiguran.

6) Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava na prijevremenu starosnu penziju

Uz zahtjev za ostvarivanje prava na prijevremenu starosnu penziju podnosi se sljedeća dokumentacija:

- radna knjižica (zaključena),
- izvod iz matične knjige rođenih.

Invalidska penzija

1) Invalidnost - potpuni i djelimični gubitak radne sposobnosti

Invalidnost u smislu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju postoji kad kod osiguranika zbog promjena u zdravstvenom stanju, koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili medicinskom rehabilitacijom, nastane potpuni gubitak radne sposobnosti. Invalidnost postoji i kad kod osiguranika zbog promjena u zdravstvenom stanju koje se ne mogu otkloniti liječenjem ili medicinskom rehabilitacijom, nastane djelimični gubitak radne sposobnosti od 75%¹¹. Uzrok invalidnosti može biti: povreda na radu, profesionalna bolest, povreda van rada ili bolest.

2) Puna i djelimična invalidska penzija

Pravo na punu invalidsku penziju stiće, uz ispunjenje drugih zakonskih uslova, osiguranik kod koga nastane potpuni gubitak radne sposobnosti.

Pravo na djelimičnu invalidsku penziju stiće, uz ispunjenje drugih zakonskih uslova, osiguranik kod koga nastane djelimični gubitak radne sposobnosti od 75%. Djelimična penzija iznosi 75% od pune invalidske penzije.

Od stepena invalidnosti (puni ili djelimičan gubitak radne sposobnosti) zavisi da li će osiguranik ostvariti pravo na punu ili djelimičnu invalidsku penziju, dok su drugi zakonski uslovi za sticanje prava isti za obje vrste invalidskih penzija i zavise od uzroka invalidnosti.

3) Uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju

a) Uslov za sticanje prava na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom na radu ili profesionalnom bolešću

Osnovni uslov za sticanje prava na invalidsku penziju je da kod osiguranika postoji invalidnost. Ako je invalidnost prouzrokovana povredom na radu¹² ili profesionalnom

¹¹ Osiguranik kod koga je utvrđen djelimični gubitak radne sposobnosti može biti zaposlen jednu četvrtinu punog radnog vremena. Kod njega postoji radna sposobnost da radi sa jednom četvrtinom punog radnog vremena.

¹² Povredom na radu smatra se povreda osiguranika koja se dogodi u direktnoj, uzročnoj, prostornoj i vremenskoj povezanosti sa obavljanjem posla po osnovu koga je osiguran, prouzrokovana neposrednim i kratkotrajnim mehaničkim, fizičkim ili hemijskim dejstvom, naglim promjenama položaja tijela, iznenadnim opterećenjem tijela ili drugim promjenama fiziološkog stanja organizma. Povredom na radu smatra se i povreda prouzrokovana na navedeni način koju osiguranik pretrpi: pri obavljanju posla na koji nije raspoređen, ali koji obavlja u interesu poslodavca kod koga je zaposlen; na redovnom putu od stana do mjesta rada ili obratno, na putu preduzetom radi izvršenja službenih poslova i na putu preduzetom radi stupanja na rad; u vezi s korišćenjem prava na zdravstvenu zaštitu i u drugim slučajevima utvrđenim zakonom. Povredom na radu smatra se i oboljenje osiguranika koje je nastalo neposredno ili kao isključiva posljedica nekog nesrećnog slučaja ili više sile za vrijeme obavljanja posla po osnovu koga je osiguran ili u vezi sa njim. Takođe, povredom na radu smatra se i povreda: koju lice pretrpi na stručnom osposobljavanju, dokvalifikaciji ili prekvalifikaciji na koje je upućeno od strane Zavoda za zapošljavanje; učenika i studenata kada se, u skladu sa zakonom, nalaze na obaveznom proizvodnom radu, profesionalnoj praksi ili praktičnoj nastavi; lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, dok rade u ustanovi za izdržavanje kazne zatvora (radionica, radilište i sl.); koju pretrpe osiguranici, odnosno lica učestvujući u akcijama spasavanja ili odbrane od elementarnih nepogoda ili nesreća, u vojnoj vježbi ili u vršenju drugih obaveza iz oblasti odbrane zemlje utvrđenih zakonom, kao i na drugim poslovima i zadacima za koje je zakonom utvrđeno da su od opšteg interesa.

bolešću¹³, osiguranik stiče pravo na invalidsku penziju bez obzira na dužinu penzijskog staža i navršene godine života u momentu nastanka invalidnosti.

b) Uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću

Ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću, osiguranik stiče pravo na invalidsku penziju pod uslovom:

✓ da je gubitak radne sposobnosti nastao prije navršjenja godina života propisanih za sticanje prava na starosnu penziju i

✓ da je imao navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka.

✓ Godine života do kojih se može steći pravo na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću

Ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću, pravo na invalidsku penziju stiče se pod uslovom da je gubitak radne sposobnosti nastao prije navršjenja opšte starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju (67 godina) i da je osiguranik imao navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka. Dakle, pravo na invalidsku penziju, u slučaju da je invalidnost prouzrokovana bolešću ili povredom van rada, stiče se samo ako je invalidnost nastupila prije navršjenja godina života sa kojima se stiče pravo na starosnu penziju. Kako je propisan prelazni period postupnog podizanja starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju (za muškarca do 2024. a za ženu do 2040. godine), to se u prelaznom periodu pravo na invalidsku penziju, po osnovu invalidnosti prouzrokovane povredom van rada ili bolešću, stiče ako je gubitak radne sposobnosti nastao prije navršjenja propisanih godina života sa kojima se, u prelaznom periodu, stiče pravo na starosnu penziju¹⁴.

¹³ Profesionalne bolesti imaju identičan značaj na sticanje i ostvarivanje prava na invalidsku penziju kao i povreda na radu, jer se, u slučaju kada je invalidnost prouzrokovana profesionalnom bolešću, pravo na invalidsku penziju, takođe, stiče bez obzira na dužinu penzijskog staža osiguranika. Profesionalne bolesti su određene bolesti nastale u toku osiguranja, prouzrokovane dužim neposrednim uticajem procesa i uslova rada na radnim mjestima, odnosno poslovima koje je osiguranik obavljao. Profesionalne bolesti, radna mjesta, odnosno poslovi na kojima se te bolesti pojavljuju i uslovi pod kojima se smatraju profesionalnim bolestima utvrđeni su Pravilnikom o utvrđivanju profesionalnih bolesti ("Službeni list RCG", br. 66/04).

¹⁴ Tako, na primjer, u 2011. godini osiguranik stiče pravo na invalidsku penziju, po osnovu invalidnosti prouzrokovane povredom van rada ili bolešću, ako je gubitak radne sposobnosti nastao prije navršenih 64 godine života (za muškarca), odnosno 59 godina života (za ženu) i da ima navršen penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka.

U tabeli 5 navedene su godine života prije čijeg se navršenja, u prelaznom razdoblju, stiže pravo na invalidsku penziju, u slučaju invalidnosti koja je prouzrokovana povredom van rada ili bolešću:

Tabela 5. - Uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću u prelaznom periodu

Kalend. godina	Godine života prije čijeg navršenja se stiže pravo na invalidsku penziju po osnovu invalidnosti prouzrokovane povredom van rada ili bolešću		Uslov u pogledu pokrivenosti radnog vijeka penzijskim stažom
	Muškarac	Žena	
2011.	64 godine	59 godina	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2012.	64 godine i šest mjeseci	59 godina i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2013.	65 godina	60 godina	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2014.	65 godina i dva mjeseca	60 godina i tri mjeseca	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2015.	65 godina i četiri mjeseca	60 godina i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2016.	65 godina i šest mjeseci	60 godina i devet mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2017.	65 godina i osam mjeseci	61 godinu	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2018.	65 godina i deset mjeseci	61 godinu i tri mjeseca	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2019.	66 godina	61 godinu i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2020.	66 godina i dva mjeseca	61 godinu i devet mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2021.	66 godina i četiri mjeseca	62 godine	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2022.	66 godina i šest mjeseci	62 godine i tri mjeseca	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2023.	66 godina i osam mjeseci	62 godine i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka

2024.	66 godina i deset mjeseci	62 godine i devet mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2025.		63 godine	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2026.		63 godine i tri mjeseca	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2027.		63 godine i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2028.		63 godine i devet mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2029.		64 godine	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2030.		64 godine i tri mjeseca	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2031.		64 godine i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2032.		64 godine i devet mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2033.		65 godina	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2034.		65 godina i tri meseca	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2035.		65 godina i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2036.		65 godina i devet mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2037.		66 godina	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2038.		66 godina i tri mjeseca	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2039.		66 godina i šest mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka
2040.		66 godina i devet mjeseci	da penz. staž pokriva 1/3 radnog vijeka

Kod propisivanja zakonskog rješenja da se, u slučaju invalidnosti prouzrokovane povredom van rada ili bolešću, pravo na invalidsku penziju stiče pod uslovom da je gubitak

radne sposobnosti nastao prije navršenja starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju, pošlo se od opredjeljenja da kada osiguranik navrší starosnu granicu za sticanje prava na starosnu penziju, kod njega je nastupio osnovni rizik (osigurani slučaj) penzijskog i invalidskog osiguranja – starost, na osnovu koga se stiće pravo na starosnu penziju. Stoga taj osiguranik ne može da ostvari pravo na invalidsku, već samo pravo na starosnu penziju, ako uz propisane godine života ispunjava uslov u pogledu potrebnog penzijskog staža.

Od pravila da se, u slučaju invalidnosti prouzrokovane povredom van rada ili bolešću, pravo na invalidsku penziju stiće pod uslovom da je gubitak radne sposobnosti nastao prije navršenja starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju koja važi u toj kalendarskoj godini, postoji izuzetak koji se primjenjuje u 2011. i 2012. godini. Osiguranici koji u 2011. godini imaju navršenih 64 (muškarac), odnosno 59 (žena) godina života, a nemaju navršen penzijski staž u trajanju od 16 godina, stiću pravo na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću nastala prije navršenih 67 godina života, uz uslov da imaju navršen penzijski staž koji im pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka. Osiguranici koji u 2012. godini imaju navršenih 64 godine i šest mjeseci (muškarac), odnosno 59 godina i šest mjeseci (žena) života, a nemaju navršen penzijski staž u trajanju od 15 godina i šest mjeseci, stiću pravo na invalidsku penziju ako je invalidnost prouzrokovana povredom van rada ili bolešću nastala prije navršenih 67 godina života, uz uslov da imaju navršen penzijski staž koji im pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka.

✓ *Radni vijek*

Radni vijek je broj punih godina u periodu od dana kad je osiguranik navršio 20 godina života, odnosno 23 godine života, ako je redovnim školovanjem stekao višu stručnu spremu, odnosno 26 godina života, ako je redovnim školovanjem stekao visoku stručnu spremu, do dana nastanka invalidnosti.

Osiguraniku koji je poslije navršenih 20 godina života bio na odsluženju vojnog roka skraćuje se radni vijek za onoliko vremena koliko je proveo na odsluženju vojnog roka.

U tabeli 6 dat je način izračunavanja jedne trećine radnog vijeka, prilikom ocjene uslova za sticanje prava na invalidsku penziju:

Tabela 6. – Izračun jedne trećine radnog vijeka

Radni vijek (godine)	Trećina radnog vijeka		Radni vijek (godine)	Trećina radnog vijeka		Radni vijek (godine)	Trećina radnog vijeka	
	Godina	Mjeseci		Godina	Mjeseci		Godina	Mjeseci
1	-	4	16	5	4	31	10	4
2	-	8	17	5	8	32	10	8
3	1	-	18	6	-	33	11	-
4	1	4	19	6	4	34	11	4
5	1	8	20	6	8	35	11	8
6	2	-	21	7	-	36	12	-
7	2	4	22	7	4	37	12	4
8	2	8	23	7	8	38	12	8

9	3	-	24	8	-	39	13	-
10	3	4	25	8	4	40	13	4
11	3	8	26	8	8	41	13	8
12	4	-	27	9	-	42	14	-
13	4	4	28	9	4	43	14	4
14	4	8	29	9	8	44	14	8
15	5	-	30	10	-	45	15	-
						46	15	4

c) Uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju lica mlađih od 30 godina kod kojih je invalidnost prouzrokovana bolešću ili povredom van rada

Za osiguranika mlađeg od 30 godina, kod koga je invalidnost prouzrokovana bolešću ili povredom van rada propisani su povoljniji uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju. Osiguranik kod koga je invalidnost prouzrokovana bolešću ili povredom van rada nastala prije navršjenja 30 godina života stiće pravo na invalidsku penziju:

- kad je invalidnost nastala do navršenih 20 godina života - bez obzira na dužinu staža osiguranja;
- kad je invalidnost nastala od 20. godine do navršenih 30 godina života - ako do nastanka invalidnosti ima ukupno najmanje godinu dana staža osiguranja, ako je to za njega povoljnije od uslova propisanih za druge osiguranike.

Kao što se vidi, u slučaju invalidnosti prouzrokovane bolešću ili povredom van rada, kad je ona nastala od navršenih 20 do navršenih 30 godina života, za ispunjenje posebnih uslova za sticanje prava na invalidsku penziju potrebno je da je osiguranik navršio propisani staž osiguranja (najmanje godinu dana), dok je za ispunjenje opštih uslova za sticanje prava na invalidsku penziju koji važe za sve osiguranike (kod kojih je gubitak radne sposobnosti prouzrokovao bolešću ili povredom van rada nastao prije navršjenja opšte starosne granice za sticanje prava na starosnu penziju) potrebno da osiguranik ima penzijski staž koji mu pokriva jednu trećinu radnog vijeka.

Posebni uslovi koji omogućavaju osiguranicima mlađim od 30 godina života da, u slučaju invalidnosti prouzrokovane povredom van rada ili bolešću, ostvare pravo na invalidsku penziju, bez uslovljavanja pokrivenošću radnog vijeka penzijskim stažom, primjenjuju se ukoliko su ti uslovi, u konkretnom slučaju, povoljniji od opštih uslova za sticanje prava na invalidsku penziju. U suprotnom, primijenit će se opšti uslovi za sticanje prava na invalidsku penziju, odnosno cijeniće se da li penzijski staž pokriva jednu trećinu radnog vijeka¹⁵.

¹⁵Na primjer, ako kod osiguranika koji je stekao visoku stručnu spremu nastane gubitak radne sposobnosti sa navršenih 27 godina života, njegov radni vijek se računa od navršenih 26 godina do dana nastanka invalidnosti i iznosi godinu dana, a jedna trećina radnog vijeka iznosi četiri mjeseca. Stoga je tom osiguraniku povoljnije da mu se uslovi za invalidsku penziju cijene prema penzijskom stažu koji pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka, nego prema uslovima koji važe samo za osiguranike mlađe od 30 godina, jer bi u tom slučaju bilo neophodno da osiguranik ima najmanje godinu dana staža osiguranja.

4) Određivanje visine invalidske penzije

Visina invalidske penzije određuje se na način kako se određuje visina starosne penzije, pa ćemo navesti samo specifičnosti koje se odnose na način njenog određivanja, u odnosu na određivanje visine starosne penzije.

a) Određivanje visine pune invalidske penzije

Puna invalidska penzija zbog potpunog gubitka radne sposobnosti, koji je prouzrokovan povredom na radu ili profesionalnom bolešću, određuje se u visini starosne penzije koja bi osiguraniku pripadala za 40 godina penzijskog staža.

Ako je potpuni gubitak radne sposobnosti prouzrokovan povredom van rada ili bolešću, prilikom određivanja visine invalidske penzije kod utvrđivanja ličnih bodova, ako osiguranik nije navršio 60 godina života, njegovom penzijskom stažu dodaje se penzijski staž - radi povoljnijeg izračuna penzije. Dodati staž se računa od starosne dobi osiguranika na dan nastanka invalidnosti do navršenih 55 godina života u trajanju od dvije trećine tog razdoblja, a od 55 do 60 godina života u trajanju od jedne polovine, s tim što se staž može dodati najviše do 40 godina¹⁶.

Osiguraniku koji je navršio staž osiguranja sa uvećanim trajanjem, po osnovu koga mu se snižava starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju, prilikom određivanja invalidske penzije za slučaj povrede van rada, odnosno bolesti, snižava se i starosna granica do koje se dodaje penzijski staž, za period koliko se po osnovu navršenog staža osiguranja sa uvećanim trajanjem snižava starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju¹⁷.

Osiguraniku koji ispunjava uslove za sticanje prava na invalidsku penziju u pogledu penzijskog staža kod koga je invalidnost prouzrokovana djelimično povredom na radu ili profesionalnom bolešću, a djelimično bolešću ili povredom van rada određuje se jedna invalidska penzija koja se sastoji od srazmjernih dijelova određenih po osnovu povrede na radu ili profesionalne bolesti, odnosno po osnovu bolesti ili povrede van rada prema

¹⁶ Na primjer, ako osiguranik ostvaruje invalidsku penziju sa 28 godina starosti, dodaje mu se penzijski staž od navršenih 28 do 55 godina života - u trajanju od dvije trećine tog razdoblja (18 godina) i penzijski staž od 55 do 60 godina života - u trajanju od jedne polovine tog razdoblja (dvije godine i šest mjeseci). Dakle, u navedenom primjeru osiguraniku se dodaje 20 godina i šest mjeseci penzijskog staža.

¹⁷ Na primjer, osiguraniku koji je deset godina efektivno radio na radnom mjestu na kome se efektivno provedenih 12 mjeseci računa kao 15 mjeseci, za koji period je plaćen doprinos za penzijsko i invalidsko osiguranje, a kod kog je invalidnost nastupila sa 28 godina starosti, kod određivanja visine invalidske penzije dodaje se dvije trećine penzijskog staža od 28 do 53 godine (a ne do 55 godina) i jedna polovina penzijskog staža od 53 do 58 godina (a ne do 60 godina). Ovo iz razloga što mu se za dvije godine snižava starosna granica za sticanje prava na starosnu penziju po osnovu navršenog staža osiguranja sa uvećanim trajanjem, pa mu se po tom osnovu i snižava starosna granica do koje se kod određivanja visine invalidske penzije dodaje penzijski staž.

njihovom uticaju na ukupnu invalidnost, s tim što tako obračunata penzija ne može iznositi više od penzije određene za 40 godina penzijskog staža¹⁸.

Osiguraniku kod koga je invalidnost prouzrokovana djelimično povredom na radu ili profesionalnom bolešću, a djelimično povredom van rada ili bolešću i koji ispunjava uslove za sticanje prava na invalidsku penziju samo po osnovu invalidnosti prouzrokovane povredom na radu ili profesionalnom bolešću invalidska penzija se određuje u procentu sa kojim je na ukupnu invalidnost uticala povreda na radu ili profesionalna bolest¹⁹.

b) Određivanje visine djelimične invalidske penzije

Djelimična invalidska penzija određuje se u visini od 75% iznosa pune invalidske penzije.

5) Kontrolni pregled

Rješenjem kojim se utvrđuje pravo na invalidsku penziju određuje se obavezan kontrolni pregled korisnika prava, najkasnije u roku od tri godine od dana utvrđivanja invalidnosti, osim u slučajevima teških bolesti, kao i kada se radi o starijim osiguranicima koji će na dan kada bi trebalo obaviti kontrolni pregled imati navršene godine života propisane za sticanje prava na starosnu penziju. Kontrolni pregled se, takođe, ne vrši kada je uzrok potpunog gubitka radne sposobnosti, u cjelosti ili djelimično, profesionalno oboljenje ili povreda na radu.

6) Pokretanje postupka za ostvarivanje prava na invalidsku penziju

¹⁸Na primjer, ako je povreda na radu uticala na ukupnu invalidnost sa 60%, a bolest sa 40%, prvo će se odrediti iznos invalidske penzije koji bi osiguraniku pripadao kao da je invalidnost u potpunosti prouzrokovana povredom na radu (u visini starosne penzije koja bi osiguraniku pripadala za 40 godina penzijskog staža), pa od tog iznosa, srazmjerno stvarnom uticaju povrede na radu na ukupnu invalidnost, osiguraniku pripada 60%. Drugi srazmjerni dio koji osiguraniku pripada po osnovu bolesti odrediće se tako što će se prethodno odrediti iznos koji bi osiguraniku pripadao kao da je invalidnost u potpunosti prouzrokovana bolešću, pa od tog iznosa, srazmjerno stvarnom uticaju bolesti na ukupnu invalidnost, osiguraniku pripada 40%. Zbir ta dva srazmjerna dijela invalidske penzije, određena prema uticaju povrede na radu i bolesti na ukupnu invalidnost, koji ne može iznositi više od penzije određene za 40 godina penzijskog staža, čini ukupan iznos invalidske penzije.

¹⁹U navedenom slučaju, pošto osiguranik ne ispunjava uslove za sticanje prava na invalidsku penziju po osnovu povrede van rada ili bolesti (jer nema penzijski staž koji mu pokriva najmanje jednu trećinu radnog vijeka ili je invalidnost nastupila poslije navršena godina života do kada se može ostvariti pravo na invalidsku penziju po osnovu povrede van rada ili bolesti) odrediće mu se invalidska penzija samo srazmjerno učešću povrede na radu ili profesionalne bolesti na ukupnu invalidnost. Po osnovu uticaja bolesti ili povrede van rada na ukupnu invalidnost, osiguraniku se neće utvrđivati srazmjerni dio invalidske penzije jer, po tom osnovu, ne ispunjava zakonske uslove za sticanje prava na invalidsku penziju.

Postupak za ostvarivanje prava na invalidsku penziju pokreće se na zahtjev osiguranika, odnosno poslodavca kod kojeg je osiguranik zaposlen, kao i na predlog zdravstvene organizacije koja je osiguraniku pružala zdravstvenu zaštitu. Uz zahtjev, odnosno predlog obavezno se podnosi medicinska dokumentacija propisana Pravilnikom o obimu i sadržini medicinske dokumentacije potrebne u postupku za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ("Službeni list RCG", br. 60/04).

Zahtjev, odnosno predlog za ostvarivanje prava na invalidsku penziju podnosi se područnom odjeljenju Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore na čijem području je osiguranik bio posljednji put osiguran.

7) Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava na invalidsku penziju

Uz zahtjev, odnosno predlog za invalidsku penziju podnosi se sljedeća dokumentacija:

- medicinska dokumentacija koju sačinjavaju: predlog za vještačenje ordinirajućeg ljekara na obrascu br. 1 i nalazi ljekara specijalista, otpusne liste, dokazi o liječenju i sl,
- potvrda o radnom mjestu, opis posla na obrascu br. 1a,
- izvod iz matične knjige rođenih,
- fotokopija radne knjižice, a nakon utvrđivanja invalidnosti originalna,
- prijava o povredi na radu (ako je osiguranik pretrpio povredu na radu).

Porodična penzija

1) Članovi porodice koji mogu ostvariti pravo na porodičnu penziju

Članovi porodice koji, uz ispunjenje zakonskih uslova, mogu ostvariti pravo na porodičnu penziju su:

- bračni drug;
- djeca (rođena u braku ili van braka ili usvojena i pastorčad koje je osiguranik, odnosno korisnik prava izdržavao).

Pravo na porodičnu penziju može, uz ispunjenje zakonskih uslova, ostvariti i razvedeni bračni drug, ako mu je pravnosnažnom presudom dosuđeno pravo na izdržavanje.

2) Uslovi za sticanje prava na porodičnu penziju

Da bi član porodice mogao da ostvari pravo na porodičnu penziju, neophodno je da su ispunjeni:

- uslovi koji se odnose na umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava - takozvani opšti uslovi i

- uslovi koje treba da ispune članovi porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava da bi ostvarili pravo na porodičnu penziju - takozvani posebni uslovi.

Za sticanje prava na porodičnu penziju potrebno je da kumulativno budu ispunjeni i opšti i posebni uslovi.

3) Uslovi koji se odnose na umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava (opšti uslovi)

Pravo na porodičnu penziju mogu ostvariti članovi porodice:

- umrlog osiguranika koji je navršio najmanje pet godina staža osiguranja ili najmanje deset godina penzijskog staža ili ispunio uslove za starosnu ili invalidsku penziju;

- umrlog korisnika starosne ili invalidske penzije.

Ako je smrt osiguranika ili lica koje je na prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja osigurano za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja prouzrokovanih povredom na radu ili profesionalnom bolešću²⁰ nastala kao posledica povrede na radu ili profesionalne bolesti, članovi njegove porodice stiču pravo na porodičnu penziju, bez obzira na dužinu penzijskog staža osiguranika, odnosno tog lica.

4) Uslovi koji se odnose na članove porodice (posebni uslovi)

a) Uslovi pod kojim udovica stiče pravo na porodičnu penziju

Udovica stiče pravo na porodičnu penziju, ako je:

- do smrti bračnog druga navršila 52 godine života;

- do smrti bračnog druga ili u roku od jedne godine od dana smrti bračnog druga postala potpuno nesposobna za rad;

- poslije smrti bračnog druga ostalo jedno dijete ili više djece koja imaju pravo na porodičnu penziju po tom bračnom drugu, a udovica obavlja roditeljsku dužnost prema toj djeci. Udovica kod koje, u toku trajanja prava po tom osnovu, nastupi potpuna nesposobnost za rad, zadržava pravo na porodičnu penziju dok postoji ta nesposobnost.

²⁰ Lica koja su osigurana za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja prouzrokovanih povredom na radu ili profesionalnom bolešću su: lica koja se nalaze na stručnom osposobljavanju, dokvalifikaciji ili prekvalifikaciji, koja uputi Zavod za zapošljavanje Crne Gore; učenici i studenti kada se, u skladu sa zakonom, nalaze na obaveznom proizvodnom radu, profesionalnoj praksi ili praktičnoj nastavi i lica koja se nalaze na izdržavanju kazne zatvora, dok rade u ustanovi za izdržavanje kazne zatvora (radionica, radilište i sl.). Za slučaj invalidnosti i tjelesnog oštećenja prouzrokovanih povredom na radu osigurani su i: lica koja učestvuju u akcijama spasavanja ili odbrane od elementarnih nepogoda ili nesreća; lica koja učestvuju u vojnoj vježbi ili u vršenju drugih obaveza iz oblasti odbrane zemlje utvrđenih zakonom i na drugim poslovima i zadacima za koje je zakonom utvrđeno da su od opšteg interesa.

Udovica koja, u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog po osnovu potpune nesposobnosti za rad ili po osnovu vršenja roditeljske dužnosti prema djeci, navršši 52 godine života trajno zadržava pravo na porodičnu penziju.

Pravo na porodičnu penziju ima i udovica kod koje je utvrđena trudnoća, kao i udovica koja je dijete umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava rodila poslije njegove smrti i to pravo joj pripada od dana smrti osiguranika, odnosno korisnika prava.

Ako je dijete mrtvo rođeno ili ako umre prije nego što navršši šest mjeseci života, udovici pripada pravo na porodičnu penziju do isteka šest mjeseci poslije porođaja.

b) Uslovi pod kojim udovica stiže pravo na porodičnu penziju u prelaznom periodu

Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju predviđen je prelazni period (od 2011. do 2016. godine) u kom udovica koja nije navršila 52 godina života može pravo na porodičnu penziju ostvariti pod povoljnijim uslovima, u pogledu godina života, koji su navedeni u tabeli 7:

Tabela 7. - Godine života koje u prelaznom periodu predstavljaju uslov za udovicu za sticanje prava na porodičnu penziju

Kalendarska godina	Godine života navršene do smrti bračnog druga sa kojima udovica stiže pravo na porodičnu penziju
2011.	49 godina
2012.	49 godina i šest mjeseci
2013.	50 godina
2014.	50 godina i šest mjeseci
2015.	51 godinu
2016.	51 godinu i šest mjeseci

Udovica koja, u prelaznom periodu (od 2011. do 2016. godine), u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog po osnovu potpune nesposobnosti za rad ili po osnovu vršenja roditeljske dužnosti prema djeci, navršši godine života iz tabele 8 trajno zadržava pravo na porodičnu penziju:

Tabela 8. - Godine života koje, u prelaznom periodu, u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog po osnovu potpune nesposobnosti za rad ili po osnovu vršenja roditeljske dužnosti prema djeci, treba da navršši udovica za sticanje prava na porodičnu penziju.

Kalendarska godina	Godine života
2011.	49 godina

2012.	49 godina i šest mjeseci
2013.	50 godina
2014.	50 godina i šest mjeseci
2015.	51 godinu
2016.	51 godinu i šest mjeseci

c) Uslovi pod kojim udovac stiće pravo na porodičnu penziju

Udovac stiće pravo na porodičnu penziju, ako je:

- do smrti bračnog druga navršio 52 godine života;
- do smrti bračnog druga ili u roku od jedne godine od dana smrti bračnog druga postao potpuno nesposoban za rad;
- poslije smrti bračnog druga ostalo jedno dijete ili više djece koja imaju pravo na porodičnu penziju po tom bračnom drugu, a udovac obavlja roditeljsku dužnost prema toj djeci. Udovac kod koga, u toku trajanja prava po tom osnovu, nastupi potpuna nesposobnost za rad, zadržava pravo na porodičnu penziju dok postoji ta nesposobnost.

Udovac koji, u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog po osnovu potpune nesposobnosti za rad ili po osnovu vršenja roditeljske dužnosti prema djeci, navršio 52 godine života trajno zadržava pravo na porodičnu penziju.

d) Uslovi pod kojim udovac stiće pravo na porodičnu penziju u prelaznom periodu

Zakonom o penzijskom i invalidskom osiguranju predviđen je prelazni period (od 2011. do 2016. godine) u kom udovac koji nije navršio 52 godina života može pravo na porodičnu penziju ostvariti pod povoljnijim uslovima, u pogledu godina života, koji su navedeni u tabeli 9:

Tabela 9. - Godine života koje u prelaznom periodu predstavljaju uslov za udovca za sticanje prava na porodičnu penziju

Kalendarska godina	Godine života navršene do smrti bračnog druga sa kojima udovac stiće pravo na porodičnu penziju
2011.	50 godina
2012.	50 godina
2013.	50 godina
2014.	50 godina i šest mjeseci
2015.	51 godinu

Udovac koji, u prelaznom periodu (od 2011. do 2016. godine), u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog po osnovu potpune nesposobnosti za rad ili po osnovu vršenja roditeljske dužnosti prema djeci, navršši godine života iz tabele 10 trajno zadržava pravo na porodičnu penziju:

Tabela 10. - Godine života koje, u prelaznom periodu, u toku trajanja prava na porodičnu penziju stečenog po osnovu potpune nesposobnosti za rad ili po osnovu vršenja roditeljske dužnosti prema djeci, treba da navršši udovac za sticanje prava na porodičnu penziju.

Kalendarska godina	Godine života
2011.	50 godina
2012.	50 godina
2013.	50 godina
2014.	50 godina i šest mjeseci
2015.	51 godinu
2016.	51 godinu i šest mjeseci

e) Uslovi pod kojim dijete stiče pravo na porodičnu penziju

Dijete stiče pravo na porodičnu penziju i ona mu pripada:

- do navršenih 19 godina života;
- poslije navršenih 19 godina života ako je na školovanju²¹, do završetka školovanja, ali najkasnije do navršenih 24 godine života, ako pohađa fakultet. Izuzetno, ukoliko dijete pohađa fakultet čije je trajanje duže od četiri godine porodična penzija mu pripada do navršenih 25 godina života;
- dok traje nesposobnost za samostalan život i rad, nastala do uzrasta do koga se djeci obezbjeđuje pravo na porodičnu penziju;

²¹ Kada je školovanje uslov za korišćenje prava na porodičnu penziju, pod istim se ne smatra školovanje koje dijete nastavi u školi istog ili nižeg ranga od one koju je već završilo.

- dok traje nesposobnost za samostalan život i rad, nastala poslije uzrasta do koga se djeci obezbjeđuje pravo na porodičnu penziju, a prije smrti osiguranika, odnosno korisnika prava, pod uslovom da ga je osiguranik, odnosno korisnik prava izdržavao²² do svoje smrti.

Invalidno dijete, u skladu sa propisima o razvrstavanju djece ometene u razvoju, stiče pravo na porodičnu penziju i ona mu pripada od prestanka zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti.

Djetetu kome je školovanje prekinuto zbog bolesti pravo na porodičnu penziju pripada i za vrijeme bolesti do navršanih godina života do kojih se pravo na penziju može koristiti po osnovu školovanja, kao i iznad tih godina, ali najviše za onoliko vremena koliko je zbog bolesti izgubilo od školovanja.

f) Određivanje visine porodične penzije

Porodična penzija određuje se od starosne ili invalidske penzije koja bi osiguraniku pripadala u času smrti, odnosno od penzije koja je korisniku pripadala u času smrti, u procentu koji se utvrđuje prema broju članova porodice koji imaju pravo na tu penziju, i to:

- za jednog člana 70%;
- za dva člana 80%;
- za tri člana 90%;
- za četiri ili više članova 100%.

Ako pravo na porodičnu penziju imaju bračni drug i razvedeni bračni drug umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava, određuje se jedna porodična penzija u visini koja pripada za jednog člana porodice i dijeli se u jednakim iznosima.

Kao najmanji osnov za određivanje porodične penzije uzima se starosna penzija umrlog osiguranika određena za penzijski staž od 20 godina.

Djeci bez oba roditelja, pored porodične penzije po jednom roditelju, pripada i porodična penzija po drugom roditelju, i to:

- za jedno dijete 20%,
- za dva djeteta 40%,
- tri djeteta 60%,
- za četvoro ili više djece 100% starosne ili invalidske penzije drugog roditelja.

Ako djeci, pored penzije po jednom roditelju, pripada i dio penzije po osnovu drugog roditelja, porodična penzija se određuje kao jedna i njen iznos ne može preći iznos najviše starosne penzije za penzijski staž od 40 godina.

²² Kada je izdržavanje uslov za sticanje prava na porodičnu penziju, smatra se da je umrli osiguranik, odnosno korisnik prava na penziju izdržavao člana porodice, ako sopstveni prosječni mjesečni prihod člana porodice u prethodnoj godini ne prelazi iznos od 25% prosječne mjesečne zarade u Crnoj Gori u prethodnoj godini. Za ocjenu izdržavanja se ne uzimaju u obzir: novčana davanja po osnovu socijalne i dječije zaštite, novčana naknada za pomoć i njegu, novčana naknada za tjelesno oštećenje, primanja po osnovu nagrada, otpremnina zbog odlaska u penziju, kao i primanja po osnovu učeničkog i studentskog standarda.

5) Pokretanje postupka za ostvarivanje prava na porodičnu penziju

Postupak za ostvarivanje prava na porodičnu penziju pokreće se na zahtjev člana porodice umrlog osiguranika, odnosno korisnika prava.

Zahtjev za ostvarivanje prava na porodičnu penziju podnosi se područnom odjeljenju Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore na čijem području je umrli osiguranik, odnosno korisnik prava bio posljednji put osiguran.

6) Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava na porodičnu penziju

Uz zahtjev za ostvarivanje prava na porodičnu penziju podnosi se sljedeća dokumentacija:

- izvod iz matične knjige umrlih,
- prijava o nesreći na poslu ako je smrt nastupila usljed povrede na radu,
- radna knjižica,
- izvod iz matične knjige rođenih za sve članove porodice za koje se podnosi zahtjev za porodičnu penziju,
- izvod iz matične knjige vjenčanih za udovicu/udovca koja/koji ostvaruje pravo na porodičnu penziju,
- školske potvrde za djecu stariju od 19 godina koja pravo na porodičnu penziju ostvaruju po osnovu školovanja,
- medicinska dokumentacija za članove porodice koji ostvaruju pravo na porodičnu penziju po osnovu potpune nesposobnosti za rad, odnosno nesposobnosti za samostalan život i rad,
- izjava da članovi porodice koji ostvaruju pravo na porodičnu penziju nijesu u radnom odnosu, ne bave se samostalnom djelatnošću i nijesu korisnici neke druge penzije.

Najniža penzija

Osiguranik ima pravo na najnižu penziju ako je njegova penzija, ostvorena prema sopstvenom ličnom koeficijentu (prema njegovim zaradama, odnosno osnovicama osiguranja) primjenom bodovnog sistema, niža od najniže penzije koja se garantuje zakonom. Visina najniže penzije (starosne ili pune invalidske) određuje se množenjem penzijskog staža osiguranika sa koeficijentom 0,5 što znači da se, kod izračuna visine penzije, osiguraniku garantuje lični koeficijent 0,5, odnosno da je tokom radnog vijeka ostvarivao zaradu u visini 50% prosječne zarade u Crnoj Gori. Osim ovako određene najniže penzije (starosne ili pune invalidske) osiguraniku se, ako je to za njega povoljnije, garantuje

najniža penzija u nominalnom iznosu koja usklađena od 1. januara 2011. godine iznosi 97,86 EUR-a²³ (nominalni iznos najniže penzije usklađuje se na način kako se vrši usklađivanje vrijednosti penzije za jedan lični bod).

Dakle, prilikom određivanja visine penzije upoređuje se koja je od dvije najniže penzije veća, da li najniža penzija sa ličnim koeficijentom 0,5 ili najniža penzija u nominalnom iznosu. Osiguraniku pripada povoljniji iznos.

Najniža djelimična invalidska penzija određuje se u visini od 75% najniže pune invalidske penzije.

Najniža prijevremena starosna penzija određuje se na način kako se određuje najniža starosna penzija, s tim što se iznos te penzije trajno umanjuje za 0,35% za svaki mjesec ranijeg odlaska u penziju prije navršenih godina života propisanih za sticanje prava na starosnu penziju. Umjesto na ovaj način određene najniže prijevremene starosne penzije, osiguraniku, ako je to za njega povoljnije, pripada najniža prijevremena starosna penzija u nominalnom iznosu koja usklađena od 1. januara 2011. godine iznosi 97,86 EUR-a.

Najniža porodična penzija određuje se od najniže starosne ili invalidske penzije koja bi osiguraniku pripadala u času smrti, odnosno od najniže penzije koja je korisniku pripadala u času smrti, u procentu koji se utvrđuje zavisno od broja članova porodice koji imaju pravo na porodičnu penziju. Umjesto na ovaj način određene najniže porodične penzije, članovima porodice, ako je to za njih povoljnije, pripada najniža porodična penzija u nominalnom iznosu koja usklađena od 1. januara 2011. godine iznosi 97,86 EUR-a.

Najviša penzija

Najviša penzija se određuje množenjem penzijskog staža osiguranika sa koeficijentom 4, što znači da se za izračun visine penzije limitira visina ličnog koeficijenta. Dakle, ukoliko se u postupku određivanja visine penzije utvrdi da bi lični koeficijent osiguranika - prema ostvarenim zaradama, odnosno ostvarenim osnovicama osiguranja - iznosio preko 4, on se limitira, tako da lični koeficijent osiguranika može iznositi najviše 4.

Ponovno zaposlenje ili obavljanje samostalne djelatnosti korisnika penzije

Korisnik starosne penzije, kao i korisnik prijevremene starosne penzije koji se zaposli, odnosno obavlja samostalnu djelatnost ima pravo, po prestanku tog zaposlenja,

²³ Najniža penzija u nominalnom iznosu, koja od 1. januara 2011. godine iznosi 97,86 EUR-a, ne pripada korisniku srazmjerne penzije ostvarene primjenom međunarodnih ugovora. Ovo iz razloga što se radi o penzijama sa kratkim penzijskim stažom koji je nedovoljan za ispunjenje uslova za sticanje prava na starosnu penziju, pa se za ispunjenje uslova uzima u obzir i period osiguranja navršen u državi sa kojom Crna Gora ima zaključen, odnosno primjenjuje bilateralni ugovor o socijalnom osiguranju. Međutim, za određivanje visine penzije uzima se samo penzijski staž i zarade ostvarene po domaćim propisima.

odnosno obavljanja te djelatnosti, na ponovno određivanje penzije, ako je bio u osiguranju po Zakonu o penzijskom i invalidskom osiguranju najmanje godinu dana. Ponovno određivanje penzije se vrši, uz primjenu odredbi Zakona o penzijskom i invalidskom osiguranju, kao kada se osiguranik prvi put penzionira. Osiguranik ima pravo da bira, zavisno od činjenice koja je penzija povoljnija, da li želi da zadrži ranije ostvarenu penziju ili ponovno određenu penziju.

Korisniku starosne, odnosno prijevremene starosne penzije, u slučaju ponovnog zaposlenja ili obavljanja samostalne djelatnosti, ne vrši se obustava isplate penzije, već ima pravo da, za vrijeme novog zaposlenja, odnosno obavljanja samostalne djelatnosti prima ostvarenu penziju.

Međutim, ovo pravo nema korisnik porodične penzije. Korisniku porodične penzije koji se zaposli ili obavlja samostalnu djelatnost na teritoriji Crne Gore ili u inostranstvu obustavlja se isplata penzije. Obustava porodične penzije ne vrši se djeci – korisnicima porodične penzije koji se zaposle ili obavljaju samostalnu djelatnost dok imaju pravo na porodičnu penziju. Isto tako, ne vrši se obustava porodične penzije korisnicima koji obavljaju poslove po osnovu ugovora o djelu, odnosno poslove po osnovu autorskog ugovora, kao i poslove po osnovu drugih ugovora, kod kojih za izvršen posao ostvaruju naknadu (ugovorenu naknadu).

Novčana naknada za tjelesno oštećenje

1) Tjelesno oštećenje

Tjelesno oštećenje postoji kad kod osiguranika nastane gubitak, bitnije oštećenje ili znatnija onesposobljenost pojedinih organa ili djelova tijela, što otežava normalnu aktivnost organizma i iziskuje veće napore u ostvarivanju životnih potreba, bez obzira na to da li prouzrokuje ili ne prouzrokuje invalidnost.

2) Uslovi za sticanje prava na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje

Pravo na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje stiče osiguranik kod koga nastupi tjelesno oštećenje prouzrokovano povredom na radu ili profesionalnom bolešću koje iznosi najmanje 50%. Lista tjelesnih oštećenja i procenti tih oštećenja propisani su Pravilnikom o utvrđivanju tjelesnih oštećenja ("Službeni list RCG", br. 45/04 i 50/04).

3) Određivanje visine novčane naknade za tjelesno oštećenje

Radi određivanja visine novčane naknade, tjelesna oštećenja su, prema težini, razvrstana u šest stepena (grupa). Visina novčane naknade za tjelesno oštećenje određuje se, u zavisnosti od stepena tjelesnog oštećenja, u odgovarajućem procentu od propisanog osnova, prema tabeli 11:

Tabela 11. - Određivanje visine novčane naknade za tjelesno oštećenje

Za tjelesno oštećenje od	Stepen	Naknada iznosi u procentu od osnova
100%	1	40%
90%	2	36%
80%	3	32%
70%	4	28%
60%	5	24%
50%	6	20%

Osnov za određivanje novčane naknade za tjelesno oštećenje je utvrđen u nominalnom iznosu koji se usklađuje nakon isteka svake kalendarske godine²⁴.

4) Pokretanje postupka za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje

Postupak za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje pokreće se na zahtjev osiguranika, odnosno korisnika prava, na osnovu medicinske dokumentacije koja se obavezno podnosi uz zahtjev.

Postupak za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje pokreće se i po službenoj dužnosti, na osnovu mišljenja organa vještačenja datog prilikom vještačenja o invalidnosti u postupku ostvarivanja prava na invalidsku penziju.

Zahtjev za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje podnosi se područnom odjeljenju Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore na čijem području je osiguranik bio posljednji put osiguran.

²⁴ Od 1. januara 2011. godine osnov za određivanje novčane naknade za tjelesno oštećenje iznosi 249,20875 EUR-a i važi za 2011. godinu. Osnov za određivanje novčane naknade za tjelesno oštećenje se usklađuje od 1. januara 2012. godine sa kretanjem potrošačkih cijena i prosječnih zarada zaposlenih na teritoriji Crne Gore u prethodnoj godini u odnosu na godinu koja joj prethodi, u procentu koji predstavlja zbir 75% procenta rasta, odnosno pada potrošačkih cijena i 25% procenta rasta, odnosno pada zarada.

5) Dokumentacija potrebna za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje

Uz zahtjev za ostvarivanje prava na novčanu naknadu za tjelesno oštećenje podnosi se sljedeća dokumentacija:

- medicinska dokumentacija (kao kod invalidske penzije),
- potvrda o radnom mjestu, opis posla na obrascu br. 1a,
- prijava o povredi na radu (ako je tjelesno oštećenje nastupilo usljed povrede na radu),
- fotokopija radne knjižice.

Pravo na naknadu pogrebnih troškova

U slučaju smrti korisnika penzije, licu koje izmiri troškove sahrane pripada naknada pogrebnih troškova.

Naknada pogrebnih troškova pripada u visini tri prosječne penzije u Crnoj Gori isplaćene u mjesecu prije smrti korisnika penzije.

Zahtjev za naknadu pogrebnih troškova podnosi se u roku od 60 dana od dana smrti korisnika penzije. Zahtjev se podnosi područnom odjeljenju Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore na čijem području je osiguranik (umrla korisnik penzije) bio posljednji put osiguran, odnosno koje je umrlom korisniku priznalo pravo na penziju. Uz zahtjev za naknadu pogrebnih troškova se podnosi:

- izvod iz matične knjige umrlih,
- račun o pogrebnim troškovima (izdat od strane komunalnog, odnosno pogrebnog preduzeća).

Usklađivanje vrijednosti penzije za jedan lični bod, penzija i novčane naknade za tjelesno oštećenje

Usklađivanje penzija, kao i vrijednosti penzije za jedan lični bod vrši se od 1. januara tekuće godine, na osnovu statističkih podataka, sa kretanjem potrošačkih cijena i prosječnih zarada zaposlenih na teritoriji Crne Gore u prethodnoj godini u odnosu na godinu koja joj

prethodi, u procentu koji predstavlja zbir 75% procenta rasta, odnosno pada potrošačkih cijena i 25% procenta rasta, odnosno pada zarada²⁵.

Dakle, usklađivanje penzija, kao i vrijednosti penzije za jedan lični bod vrši se jedanput godišnje od 1. januara tekuće godine. Kako se na isti način i prema istim parametrima vrši usklađivanje penzija i vrijednosti penzije za jedan lični bod, obezbjeđuje se jednak položaj osiguranika i korisnika penzija u sistemu penzijskog i invalidskog osiguranja.

Novčana naknada za tjelesno oštećenje usklađuje se na način predviđen za usklađivanje penzija.

Akte o usklađivanju penzija, vrijednosti penzije za jedan lični bod i novčane naknade za tjelesno oštećenje donosi Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore.

Pravo određenih kategorija osiguranika na penziju pod posebnim uslovima

Za određene kategorije osiguranika propisani su, do 31. decembra 2012. godine, posebni uslovi za sticanje prava na penziju i određivanje njene visine, koji su povoljniji od opštih uslova koje važe za ostale osiguranike. U te kategorije osiguranika spadaju zaposleni koji rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, i to:

- 1) ovlašćeni službenici u smislu propisa o vršenju unutrašnjih i policijskih poslova;
- 2) ovlašćeni službenici Agencije za nacionalnu bezbjednost;
- 3) profesionalna vojna lica na službi u Vojsci Crne Gore;
- 4) zaposleni u organima i organizacijama koji, u smislu propisa o odbrani, rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem;
- 5) ovlašćena službena lica u smislu propisa o izvršenju krivičnih sankcija.

Ovi osiguranici stiču pravo na starosnu penziju ako su navršili najmanje 50 godina života i 20 godina staža osiguranja, od čega najmanje 10 godina efektivno provedenih na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem. U period od 10 godina efektivno provedenih na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem, kumulativno se računa period proveden na radnim mjestima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem po gore navedenim osnovima.

Lica koja u momentu podnošenja zahtjeva za penziju nemaju status ovlašćenih službenika u smislu propisa o vršenju unutrašnjih i policijskih poslova, ovlašćenih službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost, profesionalnih vojnih lica na službi u Vojsci Crne Gore, zaposlenih u organima i organizacijama koji u smislu propisa o odbrani rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem ili ovlašćenih službenih lica u smislu propisa o izvršenju krivičnih sankcija, pravo na starosnu penziju

²⁵ Izuzetno, penzije, vrijednost penzije za jedan lični bod i novčane naknade za tjelesno oštećenje od 1. januara 2011. godine usklađuju se na osnovu statističkih podataka, sa kretanjem potrošačkih cijena i prosječne zarade zaposlenih na teritoriji Crne Gore u drugom polugodištu 2010. godine u odnosu na polugodište koje mu prethodi, u procentu koji predstavlja zbir 75% procenta rasta, odnosno pada potrošačkih cijena i 25% procenta rasta, odnosno pada zarada.

prema posebnim uslovima mogu ostvariti ako su na tim poslovima proveli najmanje 20 godina.

Posebnim kategorijama osiguranika, koji ispunjavaju uslove za sticanje prava na starosnu penziju pod posebnim uslovima, visina penzije se određuje po opštim propisima, primjenom bodovnog sistema, kao i drugim osiguranicima u smislu propisa o penzijskom i invalidskom osiguranju. Međutim, u pogledu određivanja visine penzije (starosne ili invalidske), njima se obezbjeđuje i povoljniji način njenog određivanja, koji se primjenjuje do 31. decembra 2012. godine. Njima se, ako je to za njih povoljnije, lični koeficijent utvrđuje na osnovu zarade, odnosno naknade zarade ostvarene u kalendarskoj godini koja prethodi godini ostvarivanja prava.

U svakom konkretnom slučaju se cijeni da li je povoljnije da se osiguraniku visina penzije odredi od jednogodišnjeg ili višegodišnjeg uzastopnog prosjeka zarade, odnosno naknade zarade. Osiguraniku se obezbjeđuje povoljniji iznos penzije.

Kalendarska godina iz koje se uzima zarada, odnosno naknada zarade, prilikom određivanja visine penzije od jednogodišnjeg prosjeka, je poslednja kalendarska godina u kojoj je osiguranik čitave godine bio osiguran po propisima iz penzijskog i invalidskog osiguranja na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem (čije obavljanje predstavlja uslov za sticanje prava na starosnu penziju pod posebnim uslovima) i ostvario zaradu, odnosno naknadu zarade za svih 12 mjeseci staža osiguranja.

Ukoliko osiguranik u godini koja prethodi godini ostvarivanja prava na penziju nije bio osiguran na penzijsko i invalidsko osiguranje i nije ostvario zaradu, odnosno naknadu zarade za svih 12 mjeseci staža osiguranja, u tom slučaju za određivanje visine penzije uzima mu se posljednja kalendarska godina provedena na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem (čije obavljanje predstavlja uslov za sticanje prava na starosnu penziju pod posebnim uslovima) u kojoj je čitave godine bio osiguran po propisima iz penzijskog i invalidskog osiguranja i ostvario zaradu, odnosno naknadu zarade za svih 12 mjeseci staža osiguranja.

Osiguraniku koji u momentu ostvarivanja prava na penziju nema status ovlašćenog službenika u smislu propisa o vršenju unutrašnjih i policijskih poslova, ovlašćenog službenika Agencije za nacionalnu bezbjednost, profesionalnog vojnog lica na službi u Vojsci Crne Gore, zaposlenog u organima i organizacijama koji u smislu propisa o odbrani rade na poslovima na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem ili ovlašćenog službenog lica u smislu propisa o izvršenju krivičnih sankcija, kalendarska godina koja prethodi godini ostvarivanja prava iz koje se uzima zarada, odnosno naknada zarade za određivanje visine penzije (od jednogodišnjeg prosjeka) je poslednja kalendarska godina u kojoj je osiguranik čitave godine bio u osiguranju na tim poslovima i ostvario zaradu, odnosno naknadu zarade za svih 12 mjeseci staža osiguranja.

Odredene kategorije osiguranika koje pod posebnim uslovima ostvaruju pravo na penziju imaju još jednu pogodnost prilikom određivanja visine penzije koja se ogleda u tome što im se penzija koja im pripada – po opštim propisima ili od jednogodišnjeg prosjeka (zavisno od činjenice šta je za njih povoljnije) – uvećava za još 20%, s tim što tako određena penzija ne može biti veća od najvišeg iznosa penzije za penzijski staž koji je uzet u obzir za određivanje visine penzije. Takođe, tako određena penzija ne može biti niža od najniže penzije za penzijski staž koji je uzet u obzir za određivanje visine penzije.

Ostvarivanje prava primjenom međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju

1) Međunarodni ugovori o socijalnom osiguranju koje primjenjuje Crna Gora

Crna Gora trenutno primjenjuje 24 međunarodna bilateralna ugovora o socijalnom osiguranju sa drugim državama. Crna Gora je, na osnovu odredaba međunarodnog prava o sukcesiji država u pogledu međunarodnih ugovora, Odlukom o proglašenju nezavisnosti Republike Crne Gore od 3. juna 2006. godine²⁶, preuzela i primjenjuje međunarodne ugovore i sporazume o socijalnom osiguranju koje je primjenjivala prethodna država u čijem sastavu je bila Crna Gora. To su sporazumi sa sljedećim državama: Austrijom, Belgijom, Bosnom i Hercegovinom, Bugarskom, bivšom Čehoslovačkom (radi se o starom ugovoru koji se primjenjuje samo na Slovačku), Češkom, Danskom, Francuskom, Italijom, Makedonijom, Holandijom, Hrvatskom, Norveškom, Poljskom, Rumunijom, Njemačkom, Švedskom, Švajcarskom, Velikom Britanijom, Libijom i Egiptom.

Nakon proglašenja nezavisnosti Crna Gora je zaključila sporazume o socijalnom osiguranju sa Republikom Srbijom²⁷, Republikom Mađarskom²⁸ i sa Velikom Vojvodstvom Luksemburg^{29 30}.

Zaključivanjem međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju uspostavlja se međunarodno-pravni sistem u socijalnom osiguranju između država ugovornica, odnosno uspostavlja se koordinacija između sistema socijalnog osiguranja tih država. Osnovna svrha ovih ugovora je da omogućće ostvarivanja prava iz socijalnog osiguranja na osnovu rada i osiguranja u inostranstvu.

2) Osnovna načela na kojima se temelje međunarodni ugovori o socijalnom osiguranju koje primjenjuje Crna Gora

Međunarodni ugovori koje primjenjuje Crna Gora temelje se sljedećim načelima:

²⁶ “Službeni list RCG”, br. 36/06

²⁷ Sporazum između Republike Crne Gore i Republike Srbije o socijalnom osiguranju (“Službeni list RCG”, br. 17/07)

²⁸ Sporazum između Crne Gore i Republike Mađarske o socijalnom osiguranju i pojedinim pitanjima socijalne sigurnosti (“Službeni list CG – Međunarodni ugovori”, br. 6/08)

²⁹ Sporazum između Crne Gore i Velikog Vojvodstva Luksemburg o socijalnom osiguranju (“Službeni list CG – Međunarodni ugovori”, br. 6/08)

³⁰ Potpisani su novi sporazumi o socijalnom osiguranju sa Austrijom, Belgijom, Švajcarskom i Makedonijom, ali nisu stupili na snagu, pa se, još uvijek, primjenjuju stari sporazumi iz perioda postojanje Jugoslavije. Potpisan je i Sporazum o socijalnom osiguranju sa Republikom Slovenijom, koji takođe nije stupio na snagu jer još uvijek nije izvršena njegova ratifikacija. Očekuje se da primjena ovog sporazuma otpočne tokom 2011. godine.

- načelo osiguranja prema kome se davanja obezbjeđuju na teret nosioca osiguranja one države ugovornice kod koga je lice osigurano, odnosno kod koga su uplaćeni odgovarajući doprinosi;
- načelo sabiranja perioda osiguranja ili drugih relevantnih perioda za sticanje prava na davanja;
- načelo jednakosti postupanja prema stranim državljanima kao prema svojim državljanima;
- načelo isplate stečenih penzijskih davanja na teritoriji druge države ugovornice.

3) Oblasti socijalnog osiguranja koje se uređuju međunarodnim ugovorima o socijalnom osiguranju koje primjenjuje Crna Gora

Ugovorima o socijalnom osiguranju, uglavnom, se uređuju sljedeće oblasti socijalnog osiguranja:

- prava iz zdravstvenog osiguranja,
- prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja,
- prava u slučaju povrede na radu ili profesionalne bolesti,
- prava po osnovu materинства,
- prava za slučaj nezaposlenosti,
- prava na dječji dodatak.

Takozvanim “potpunim ugovorima o socijalnom osiguranju” regulišu se sve navedene oblasti socijalnog osiguranja³¹. Svakako da ovi ugovori omogućavaju najveći obim zaštite osiguranicima, odnosno državljanima država ugovornica, kao i članovima njihovih porodica. Međutim, pojedini ugovori regulišu samo neke od grana socijalnog osiguranja³².

4) Administrativno pravna pomoć

Međunarodnim ugovorima o socijalnom osiguranju uređuju se i pitanja administrativno-pravne pomoći koju pružaju organi i nosioci osiguranja država ugovornica. Administrativno-pravna pomoć je, po pravilu, besplatna. Ona obuhvata:

- postupanje po zahtjevima u vezi sa pribavljanjem određenih podataka i obavještanje organa koji ih je zatražio;
- isplatu novčanih davanja na teret nosioca osiguranja druge države ugovornice;
- obavještanje o izmjenama i dopunama u nacionalnim propisima;

³¹ Primjeri „potpunog ugovora o socijalnom osiguranju” su sporazumi sa Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom, Luksemburgom, Srbijom i sl.

³² „Nepotpuni ugovori o socijalnom osiguranju” su sporazumi sa Rumunijom, Libijom, Egiptom koji regulišu oblast zdravstvenog osiguranja.

- obavještanje nadležnih organa o svim preduzetim mjerama za sprovođenje sporazuma,
- davanje informacija o važećim propisima u konkretnim slučajevima;
- izvršenje sudskih i drugih odluka;
- vršenje kontrolnog ljekarskog pregleda i dr.

5) Podnošenje zahtjeva

Zahtjevi, izjave ili pravna sredstva koja su u primjeni sporazuma o socijalnom osiguranju ili pravnih propisa jedne države ugovornice podnijeta organu, nosiocu ili nekoj drugoj nadležnoj instituciji jedne države ugovornice, smatraju se zahtjevima, izjavama ili pravnim sredstvima podnijetim organu, nosiocu ili nekoj drugoj nadležnoj instituciji druge države ugovornice. Zahtjev za davanje, podnijet prema pravnim propisima jedne države ugovornice, smatra se istovremeno i zahtjevom za odgovarajuće davanje prema pravnim propisima druge države ugovornice, koje dolazi u obzir primjenom sporazuma.

Tako, zahtjev podnesen za ostvarivanje prava na penziju prema pravnim propisima Crne Gore smatra se i zahtjevom za penziju prema pravnim propisima druge države ugovornice. U tom slučaju naš nosilac osiguranja (Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore) će po službenoj dužnosti pokrenuti postupak i dostaviti obradu zahtjeva i nadležnom nosiocu penzijskog i invalidskog osiguranja u drugoj državi ugovornici u kojoj je osiguranik bio zaposlen. Na isti način postupa nosilac osiguranja u drugoj državi ugovornici – pokreće postupak i prema nadležnom nosiocu penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore.

Zahtjevi, izjave ili pravna sredstva, koja primjenom pravnih propisa jedne države ugovornice treba podnijeti organu, nosiocu ili nekoj drugoj nadležnoj organizaciji, odnosno instituciji te države ugovornice, mogu se, u istom roku, podnijeti odgovarajućem organu, nosiocu ili nekoj drugoj nadležnoj organizaciji, odnosno instituciji druge države ugovornice. U navedenim slučajevima, institucije države ugovornice, kod kojih je podnešen zahtjev, izjava ili pravno sredstvo, prosljeđuju ih bez odlaganja odgovarajućim institucijama druge države ugovornice.

Uz zahtjev za penziju (starosnu, invalidsku ili porodičnu) primjenom međunarodnog ugovora o socijalnom osiguranju, podnosi se dokumentacija kao i za ostvarivanje tog prava primjenom nacionalnih propisa. Osim te dokumentacije podnosi se dokaz o državljanstvu, kao i dokazi o radu osiguranika u inostranstvu.

Zahtjev za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja primjenom međunarodnog ugovora o socijalnom osiguranju podnosi se Odjeljenju za sprovođenje inostranog osiguranja koje se nalazi u Centralnoj službi Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore u Podgorici.

Nadležnost za rješavanje o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja

Prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvaruju se u Fondu penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore. Fond je organizacija koja vrši javna ovlaštenja prilikom rješavanja o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja. Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore u prvom stepenu rješava o pravima iz penzijskog i invalidskog

osiguranja. U postupku ostvarivanja prava Fond je dužan da obezbijedi efikasno ostvarivanje tih prava i da osiguranicima i korisnicima pruža stručnu pomoć.

U okviru Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore, o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja rješava područno odjeljenje na čijem području je osiguranik bio posljednji put osiguran (princip posljednjeg osiguranja).

U tabeli 12 dajemo spisak područnih odjeljenja Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore sa navođenjem: opština za čiju teritoriju su nadležna za rješavanje o pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja, adresama i brojevima telefona na koje se osiguranici i korisnici prava mogu obraćati radi ostvarivanja prava i dobijanja potrebnih informacija u vezi sprovođenja penzijskog i invalidskog osiguranja:

Tabela 12. – Područna odjeljenja Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore, nadležnost, adrese i brojevi telefona

Područno odjeljenje	Nadležno za opštine	Adresa	Telefon/fax
Bar	Bar i Ulcinj	Bulevar revolucije b.b. 85000 Bar	telefon 030/316-124 fax 030/315-124
Berane	Berane, Rožaje, Plav i Andrijevića	29. novembra 1 84300 Berane	telefon 051/233-721 fax 051/233-341
Bijelo Polje	Bijelo Polje i Mojkovac	Trg Golootočkih žrtava 84000 Bijelo Polje	telefon 050/432-834 fax 050/432-829
Kotor	Kotor, Tivat i Budva	Gurdić b.b. 85330 Kotor	telefon 032/322-936 fax 032/322-935
Nikšić	Nikšić, Šavnik i Plužine	Alekse Backovića 115 81400 Nikšić	telefon 040/242-453 fax 040/242-845
Pljevlja	Pljevlja i Žabljak	Narodne revolucije b.b. 84210 Pljevlja	telefoni 052/322-039 i 052/322-066 fax 052/321-486
Podgorica	Podgorica, Kolašin i Danilovgrad	Trg Nikole Kovačevića br. 8 81000 Podgorica	telefoni 020/218- 745, 020/218-747, 020/218-748 fax 020/218-746
Herceg Novi	Herceg Novi	Partizanski put 1 85340 H. Novi	telefon 031/323-744 fax 031/322-982
Cetinje	Cetinje	Bajova 2 81250 Cetinje	telefon 041/231-584 fax 041/231-584

Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore stvarno je nadležan i kada se prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja ostvaruju primjenom međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju.

O pravima iz penzijskog i invalidskog osiguranja primjenom međunarodnih ugovora o socijalnom osiguranju rješava Odjeljenje za sprovođenje inostranog osiguranja koje se nalazi u Centralnoj službi u Podgorici

adresa: Bulevar Ivana Crnojevića 64 - 81000 Podgorica,
telefon: 020/403-882 i 020/403-883,
fax: 020/664-381,
e-mail: ino.pio@fondpio.me

Pravna regulativa koja se primjenjuje u oblasti penzijskog i invalidskog osiguranja

- Zakon o penzijskom i invalidskom osiguranju (“Službeni list RCG”, br. 54/03, 39/04, 79/04, 81/04 i 47/07 i “Službeni list CG”, br. 79/08, 14/10 i 78/10);
- Zakon o doprinosima za obavezno socijalno osiguranje (“Službeni list CG”, br.13/07, 79/08, 86/09 i 78/10);
- Zakon o opštem upravnom postupku (“Službeni list RCG”, br. 60/03);
- Zakon o upravnom sporu (“Službeni list RCG”, br. 60/03);
- Zakonom o objedinjenoj registraciji i sistemu izvještavanja o obračunu i naplati poreza i doprinosa (“Službeni list RCG”, br. 29/05 i “Službeni list CG”, br. 75/10);
- Zakon o budžetu (“Službeni list RCG”, br. 40/01, 44/01, 28/04 i 71/05 i “Službeni list CG”, br. 12/07, 73/08, 53/09 i 49/10);
- Zakon o obeštećenju korisnika prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja (“Službeni list CG”, br. 40/08, 42/08 i 78/10);
- Uredba o utvrđivanju radnih mjesta, odnosno poslova u organima državne uprave na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem (“Službeni list CG”, br. 80/10);
- Uredba o utvrđivanju dužnosti, odnosno poslova na kojima se profesionalnim vojnim licima staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem (“Službeni list CG”, br. 35/09);
- Uredba o sadržini centralnog registra obveznika poreza na dohodak, osiguranika i obveznika doprinosa za obavezno socijalno osiguranje i zaštiti podataka (“Službeni list RCG”, br. 82/05 i 10/07)
- Uredba o olakšicama za plaćanje doprinosa za obavezno socijalno osiguranje poljoprivrednika (“Službeni list CG”, br. 45/08);
- Uputstvo o načinu obračunavanja i plaćanja poreza i doprinosa iz i na lična primanja po osnovu zaposlenja (“Službeni list RCG”, br. 81/06 i “Službeni list CG”, br. 45/08 i 04/10);
- Statut Fonda penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore (“Službeni list CG”, br. 34/09);
- Pravilnik o utvrđivanju radnih mjesta, odnosno poslova na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem i o postupku i načinu za njihovo utvrđivanje (“Službeni list CG”, br. 71/10);
- Pravilnik o bližem određivanju radnih mjesta, odnosno poslova u organima državne uprave na kojima se staž osiguranja računa sa uvećanim trajanjem (“Službeni list CG”, br. 1/11);
- Pravilnik o obrazovanju i načinu rada Prvostepene invalidske komisije (“Službeni list RCG”, br. 47/04 i “Službeni list CG”, br. 48/09);
- Pravilnik o obrazovanju i načinu rada Drugostepene invalidske komisije (“Službeni list RCG”, br. 35/07 i “Službeni list CG”, br. 72/09);
- Pravilnik o obimu i sadržini medicinske dokumentacije potrebne u postupku za ostvarivanje prava iz penzijskog i invalidskog osiguranja (“Službeni list RCG”, br. 60/04);
- Pravilnik o utvrđivanju tjelesnih oštećenja (“Službeni list RCG”, br. 45/04 i 50/04);
- Pravilnik o utvrđivanju profesionalnih bolesti (“Službeni list RCG”, br. 66/04);
- Pravilnik o utvrđivanju osnovica za penzijsko i invalidsko osiguranje za lica zaposlena u inostranstvu (“Službeni list RCG”, br. 34/04);

- Pravilnik o utvrđivanju osnovica doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje za sveštenike, vjerske službenike, monahe i monahinje (“Službeni list CG”, br. 45/08);
- Pravilnik o obavljanju poljoprivredne djelatnosti kao jedinog ili glavnog zanimanja (“Službeni list RCG”, br. 25/04 i “Službeni list CG”, br. 67/08);
- Pravilnik o utvrđivanju osnovica za penzijsko i invalidsko osiguranje na koje se osiguranci poljoprivrednici mogu osigurati po sopstvenom izboru (“Službeni list RCG”, br. 34/04);
- Pravilnik o postupku i načinu povraćaja više plaćenog doprinosa za penzijsko i invalidsko osiguranje (“Službeni list CG”, br. 38/08 i 27/09);
- Pravilnik o obliku, sadržini, načinu popunjavanja i dostavljanja jedinstvenog obrasca izvještaja o obaćunatom i plaćenom porezu na dohodak fizičkih lica i doprinosima za obavezno socijalno osiguranje (“Službeni list CG”, br. 76/10);
- Pravilnik o obliku i sadržini jedinstvene prijave za registraciju poreskih obveznika, obveznika doprinosa i osiguranika u Centralni registar (“Službeni list CG”, br. 10/10 i 32/10);
- Pravilnik o obrascima prijave podataka za matičnu evidenciju iz penzijskog i invalidskog osiguranja (“Službeni list RCG”, br. 5/04 i “Službeni list CG”, br. 45/08);
- Pravilnik o jedinstvenim metodološkim principima za vođenje matične evidencije iz penzijskog i invalidskog osiguranja (“Službeni list RCG”, br. 5/04);
- Pravilnik o jedinstvenom kodeksu šifara za unošenje podataka u matičnu evidenciju iz penzijskog i invalidskog osiguranja (“Službeni list RCG”, br. 5/04 i “Službeni list CG”, br. 84/09);
- Odluka o usklađivanju osnovica, rokovima i načinu plaćanja doprinosa za produženo osiguranje (“Službeni list RCG”, br. 31/04).

<i>Zabilješke</i>

Zabilješke

List za sugestije osiguranika

Na rad

Navesti naziv organizacione jedinice Fonda PIO Crne Gore

(na primjer: *Područno odjeljenje Podgorica, isplatna služba, Prvostepena invalidska komisija i sl.) u kojoj je osiguranik ostvarivao pravo, zatražio informacije, izdavanje uvjerenja ili sa kojom je bilo na koji način došao u kontakt*

iznosim sljedeće sugestije:

Navesti svoja zapažanja, mišljenja, predloge za unaprjeđenja rada u Fondu PIO, pritužbe i slično

Ime i prezime:

Adresa:

Broj telefona:

e-mail:

Napomena: List za sugestije ubaciti u za to predviđeno sanduče u Područnom odjeljenju ili u drugoj organizacionoj jedinici Fonda PIO Crne Gore, ili poslati poštom na adresu:

**Fond penzijskog i invalidskog osiguranja Crne Gore,
Bulevar Ivana Crnojevića 64 - 81000 Podgorica**